

Голові спеціалізованої вченої ради
Державної установи
«Інститут всесвітньої історії
Національної академії наук України»
01054, м. Київ, вул. Леонтовича, 5,
доктору історичних наук, професору,
головному науковому співробітнику
відділу теорії та методології
всесвітньої історії
ДУ «Інститут всесвітньої історії
НАН України»
Стельмаху Сергію Петровичу

РЕЦЕНЗІЯ

к.політ.н., с.н.с. В.М. Розумюка

на дисертаційну роботу Срібняк Мілани Ігорівни
на тему «РЕПАТРІАЦІЯ ПОЛОНЕНИХ ВОЯКІВ-УКРАЇНЦІВ З
НІМЕЧЧИНИ ТА АВСТРО-УГОРЩИНИ (1918-1920 рр.)»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
(в галузі знань 03 «Гуманітарні науки»)
за спеціальністю 032 «Історія та археологія»

Актуальність теми дослідження.

Дисертаційне дослідження Срібняк М.І. присвячене малодослідженій, важливій і актуальній для української історичної науки темі – репатріації полонених вояків-українців з Німеччини та Австро-Угорщини в 1918-1920 рр. Втім, у даному разі йдеться не лише про суто академічну рефлексію віддаленого від нас у часі певного історичного періоду, але й яким чином

події Української революції 1917-1921 рр., збройної та дипломатичної боротьби за збереження української державності, загальносвітової міжнародно-політичної кризи і гуманітарної катастрофи завершального етапу Першої світової війни та перших повоєнних років корелюють з сучасними глобальними суспільно-політичними процесами в умовах повномасштабної агресії Росії проти України. Відповідно, дослідження проблеми повернення на Батьківщину вояків, що перебували у ворожому полоні, виходить за межі науково-академічного дискурсу, викликає великий суспільний інтерес і має вагоме значення.

Наукова новизна і практичне значення отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження чітко простежується як в способі постановки наукової проблеми, так і в результатах її вирішення. Авторка дисертації творчо застосовує різноманітні методологічні підходи до вивчення репатріації полонених вояків-українців з Німеччини та Австро-Угорщини в 1918-1920 рр., аналізує величезний масив історичних джерел. В результаті вперше в українській і зарубіжній історіографії: проведено комплексне дослідження проблеми репатріації полонених українців з Німеччини й Австро-Угорщини у 1918–1920 рр.; виявлено та введено до наукового обігу значний комплекс джерел з історії репатріації полонених українців зі складу документальних колекцій архівів в Україні, Німеччині, Австрії, Польщі, Франції, Канаді й США; визначено періодизацію й етапи проведення репатріації полонених українців в часи Української Держави й УНР; детально висвітлено особливості евакуації полонених українців, їхнього гуманітарного й медико-санітарного забезпечення, а також культурно-просвітницьких акцій, покликаних сприяти формуванню у них національно-патріотичного світогляду; визначено репатріаційні маршрути, реконструйовано мережу збірних станиць й розподільних пунктів, що використовувалися під час перевезення а тимчасового побуту полонених українців; розкрито внесок місії Українського товариства Червоного Хреста, відряджених до Німеччини та Австро-Угорщини, у налагодження санітарно-

медичної допомоги полоненим українцям, поліпшення умов перебування та харчування хворих та осіб з інвалідністю у таборах, у привернення уваги МКЧХ до проблем репатріантів та залучення коштів для уможливлення надання гуманітарної допомоги; проведено аналіз змісту міжнародно-правових договорів, міждержавних угод, звітів й кореспонденції українських і зарубіжних представників урядів, установ і організацій, що дозволило ввести проблему репатріації полонених українців у контекст загальноєвропейської історії й міжнародних відносин. Уточнено: інформацію про заходи українських дипломатичних представництв у захисті прав полонених українців, зусиллях з їхнього звільнення з таборів у 1918 р., а також внесок дипломатів УД і УНР безпосередньо в організацію репатріаційного процесу; дані про участь полонених українців колишньої царської армії у творенні «синьожупанних» і «Сірожупанної» дивізій у таборах Німеччини й Австро-Угорщини як особливої форми репатріації, хід їхнього формування та передислокації, значення цих військових з'єднань для розбудови національної армії; форми взаємодії таборових організацій полонених українців та членів військово-санітарної місії УНР у Німеччині, а також динаміка зміни настроїв таборян щодо пріоритетних напрямів її діяльності та сприйняття культурно-просвітніх акцій національно-патріотичного змісту в таборі Зальцведель. Отримали подальший розвиток: вивчення процесу репатріації полонених українців та представників інших національностей (шляхом порівняння особливостей їхньої евакуації), причин і факторів, які впливали на терміни та масштабність її проведення, у т.ч. й після завершення Першої світової війни; аналіз стану фінансової забезпеченості процесу репатріації полонених українців та ефективності витрат державних коштів, які спрямовувалися для задоволення базових потреб репатріантів.

Практичне значення отриманих результатів визначається можливістю їх застосування у науково-дослідній діяльності; у навчально-методичній роботі при розробці та викладанні курсів з історії України, всесвітньої історії,

історії міжнародних відносин, військової історії в закладах вищої освіти; у військово-патріотичному вихованні; а також у музейній та просвітницькій діяльності.

Структура, зміст дисертації, самостійність, завершеність та відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу.

Структура дисертації М.І.Срібняк обумовлена метою та завданнями роботи і не викликає заперечень. Дослідження складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури, а також додатків, містить рівнозначну анотацію українською та англійською мовами, перелік публікацій дисертанта за темою наукової роботи. У 26 статтях дисертантки належним чином висвітлені окремі аспекти досліджуваної теми. Участь дисертантки в роботі цілої низки міжнародних та всеукраїнських конференціях свідчить про її цілком достатню наукову апробацію.

Дисертація ґрунтується на солідній теоретичній та джерельній базі. У першому розділі дисертації викладено результати аналізу наукової розробки проблеми, охарактеризовано джерельну базу і теоретико-методологічні основи дослідження. У другому розділі проаналізовано особливості організації й проведення репатріації полонених українців з Німеччини й Австро-Угорщини на завершальному етапі Першої світової війни (1918 р.) від часу укладення Брестського мирного договору до капітуляції країн Почвірного союзу. Третій розділ присвячений діяльності Української військово-санітарної місії у Німеччині протягом 1919–1920 рр., спрямованої на налагодження процесу репатріації полонених вояків-українців, а також надання їм матеріальної та санітарно-медичної допомоги, а також і культурно-просвітницької підтримки у німецьких таборах. У четвертому розділі розглянуто особливості функціонування українських військово-санітарних місій у 1919–1920 рр., які діяли у межах новопосталих держав після розпаду Австро-Угорської імперії. Таким чином, у дисертації цілісно розкрито процес репатріації полонених українців з теренів Німеччини та

Австро-Угорщини (та її країн- правонаступниць, що постали в межах колишніх імперських кордонів) у 1918–1920 рр. з визначенням його передумов, етапів, масштабів та наслідків.

Дисертація відповідає всім вимогам щодо оформлення і обсягу.

Методологія дослідження.

Методологічний арсенал дисертації охарактеризований у §1.3. Загалом, методологія дослідження є доцільною і заслуговує на схвалення. Застосування комплексного підходу з використанням загальнонаукових, міждисциплінарних та спеціалізованих методів дослідження дозволили дисертантці досягти задекларованої мети і вирішити поставлені в роботі завдання. Методологічна основа дослідження ґрунтується на принципах історизму, науковості й об'єктивності з дотриманням проблемно-хронологічного підходу, поєднанні загальнонаукових методів (класифікації, типологізації, аналізу й синтезу) та власне історичних (історико-порівняльний, історико-системний), методів культурної та військової антропології.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності.

Ознайомлення з дисертацією М.І.Срібняк, її науковими працями за темою дослідження засвідчує дотримання дисертанткою принципів та норм академічної доброчесності. Використані у роботі матеріали і висловлювання інших авторів включають відповідні посилання на їх джерела, що відображає коректність підходу авторки до цитування використаного аналітичних та цифрових даних. У дослідженні відсутні випадки академічного плагіату, фабрикації й порушення академічної доброчесності.

Зауваження та дискусійні питання.

Розгляд роботи Срібняк М.І. засвідчує в цілому високий рівень наукової підготовки авторки та її методичну зрілість. Разом із тим дисертаційне дослідження не позбавлене певних недоліків. Серед окремих зауважень можна виділити наступні:

1. Порівнюючи особливості репатріації полонених українців та представників інших національностей з Німеччини та Австро-Угорщини через новопосталі європейські країни після завершення Першої світової війни, було б цікаво порівняти повернення українських бранців з Туреччини через нові держави Кавказу.

2. Висвітлюючи історіографію репатріації полонених вояків-українців з Німеччини та Австро-Угорщини в 1918-1920 рр., авторка могла б більш детально зупинитися не лише на конкретних працях по темі дисертації, але й на особливостях різних національних підходів до даної дослідницької проблематики.

Втім, наведені зауваження мають характер побажань і не впливають суттєво на загалом високий науковий рівень дисертації.

Відповідність дисертації встановленим вимогам. Загальний висновок про дисертаційну роботу.

Дослідження Срібняк Мілани Ігорівни на тему: «Репатріація полонених вояків-українців з Німеччини та Австро-Угорщини (1918-1920 рр.)», представлена до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія», є самостійною, актуальною, цілісною науковою працею, що виконана на високому науково-теоретичному рівні. Дисертація відповідає спеціальності 032 «Історія та археологія», вимогам пунктів 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ України № 341 від 21.03.2022, № 502 від 19.05.2023, № 507 від 03.05.2024), а також вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 21.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними згідно з наказом МОН України № 759 від 31.05.2019).

Дисертація М.І.Срібняк є завершеною, самостійною науковою роботою, яка має чітку структуру, відзначається концептуальною новизною і внутрішньою цілісністю, а також переконливими, достовірними і обґрунтованими висновками. З огляду на це, авторка дисертаційного дослідження – Мілана Ігорівна Срібняк, заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за спеціальністю 032 «Історія та археологія».

Рецензент:

кандидат політичних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу теорії та методології всесвітньої історії Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України»

Підпис *Розумюк В.М.*
засвідчую
Учений секретар *О.Р.Демченко*

В.М. Розумюк
В.М. Розумюк